

TEUVO RUOHORANTA

MARTAN
POLKKA

Martan polkka

Kiitokset rakkaalle Kirstilleni.

”Rakkaus on sana, jolla kirjailijat ilmaisevat ihmisen jalointa tunnetilaa, mutta kirjailija voi kohdata sanan voiman myös oikeassa elämässä.”

- Teuvo

Teuvo Ruohorannan edellinen romaani:
Tuiskun talvi (BoD 2017)

Teuvo Ruohoranta

Martan polkka

Romaani

© 2022 Ruohoranta Teuvo

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-5051-3

Ensimmäinen osa

1909

Kytölän suuressa tuvassa mentiin vinhavauhtista polkkaa niin että jyhkeät lattialankut notkuivat tanssijoiden jalkojen alla. Sannikon Niko oli taitava pelimanni, joka sai viulustaan irti myös jenkat ja valssit, mutta polkan soittajana hänen kehuttiin olevan parhaimmillaan.

Polkan tanssijoiden joukossa pyöri hameen helmuten myös Kytölän tytär Martta, hyvä tanssija ja varsin kepeäjalkainen, kuten kahdenkymmenen ikäisen neitosen tuli ollakin. Martan parina olevan Hirsmäen Aukustin kanssa polkan askeleet kävivät niin hyvin yhteen, että penkeillä istujatkin ihastelivat heidän kepeää jalannousuaan.

Toista vuotta sitten syksyllä Viitalan kylään oli perustettu nuorisoseura. Talvella järjestettiin ensimmäiset illamat kylän suurimmassa talossa Salmelassa ja kesällä eloillamat Rantalassa.

Nyt kun vuosi oli vaihtunut ja talvenselkä taittunut, vietettiin seuran kolmansiä iltamia Kytölän talon suuressa tuvassa. Kytölä ei vauraudeltaan ja maapinta-aloiltaan yltänyt lähellekään edellisiä iltamataloja Salmelaa ja Rantalaa, mutta asuinrakennuksen tuvan koossa se päihitti molemmat.

Hirsmäen Aukusti, naapurikylän Kesälän poikia, oli tullut edellisenä talvena sukulaistaloonsa Salmelaan nuorisoseuran ensimmäisiin iltamiin. Tanssilattialla Martta oli heti pannut merkille Aukustin polkantanssijan taidot. Samoissa iltamissa Martta oli huomannut muutenkin tykästyneensä poikaan -- eikä mieltymys yksipuolista ollut, sillä loppukesällä Rantalan

eloiltamien jälkeen Marttaa ja Aukustia oli ruvettu kutsumaan hellustelupariksi.

Martan äiti Loviisa tarkkaili seinänvieruspenkiltä tyttärensä ja Aukustin kepeästi sujuvaa polkan tanssimista ja se näytti niin hyvältä, että sai Loviisan huokaisemaan ihan ääneen:

- Kyllä noista tulis hyvä pari!

Vieressä istuva Martan isä Akseli kuuli viulunsoiton ja tanssilattian töminän ylitse vaimonsa äänekkään huokaisun.

- Älä, älä sentään innostu nuoria naittamaan tanssitaijon perusteella. Elämässä pitää sujua muukin kuin tanssi.

- Enhän minä... mutta Aukusti on ison talon poika ja talossa tarvitaan työteliäs miniä. Onhan Martta kova työhminen ja sopeutuva luonteeltaan.

Akselilla oli kuitenkin Martan luonteesta ihan eri käsitys. Hänen mielestään tytär oli liian itsepäinen ja määräilevä. Aikuisiän saavutettuaan tyttö oli pyrkinyt Kytölässä miesten töihin ja ruvennut jopa neuvomaan ja ohjailemaan... No, olihan omatoimisuus toisaalta hyväkin asia... mutta ei sellaista miehen luonto pitemmän päälle kestä...

Akseli lopetti ajatuksensa siihen ja päätti lähteä ulos tupakalle -- kun rinnassa taas ahdisti, jospa se hyvä piipullinen hengekulkua selvittäisi.

Rantalan eloiltamien jälkeen Martta ja Aukusti eivät olleet tavanneet, mutta talven aikana käydyllä kirjeenvaihdolla Martta oli varmistanut, ettei Aukusti häntä unohtanut. Martta oli aikoinaan Salmelan tuvassa pidetyssä kiertokoulussa oppinut kirjoitustaidon alkeet ja kehittänyt taitoa myöhemmin omatoimisesti. Aukusti oli kehunut Martan käsialaa ja kirjeitä muutenkin, ja luvannut tulla loppupalvella Martan kotiin Kytölään seuraaviin nuorisoseuran iltamiin.

Martta oli päättänyt juuri näissä iltamissa pistää vähän vauhtia heidän seurustelunsa etenemiseen. Kun he tulivat kiivaan polkan jälkeen Kytölän tuvasta ulos vilvoittelemaan, Martta kysyi Aukustilta: - Kehtaisitko sinä viijä minut näytille Hirsmäkeen?

Aukusti mietti hetken vastausta, kuten hänen tapansa oli joutuessaan vastaamaan tärkeisiin kysymyksiin. – Kehtaisin... kunhan keksitään sopiva aika.

- Helluntaina olis minusta sopiva.

- Joo... Niin minäkin aattelin, Aukusti sanoi. Martta oli kyllä varma, ettei se ollut mitään ajatellut, mutta oli mielissään Aukustin myöntymisestä asialle.

- Täytyy kuitenkin kysyä isältä ja äiteltä ensin, Aukusti vähän perui vastaustaan. – Jos on vaikka muita vieraita tulossa.

- Tietysti sinun pitää kysyä ensin vanhemmilta.

Sitten Martta muisti erään tärkeän asian, jota hän oli usein miettinyt: Aukusti ei ollut koskaan sanallakaan maininnut mitä mieltä hänen vanhempansa olivat heidän seurustelustaan.

- Tietääkö vanhemmas ollenkaan mejjän hellustelevan?

- On ne kyläläisten puheet niittenkin korviin ehtiny.

- Etkö sinä ole kertonu mitään?

- Olen minä...

- Mitä ne on siihen sanonu?

- Ei ne siihen mitään erityistä...

- Tarkotan, että hyväksyykö ne minut? Martta tiukkasi suosrukaiseen tapaansa.

- Ei ne mitään sellasta ole sanonu, etteikö...

Marttaa alkoi kiukuttaa vastausten lypsäminen mieheltä. Oliko se sittenkään tosissaan hänen kanssaan? Ei, kyllä sen täytyi olla, ei se olisi kirjeisiin vastannut ja tänne iltamiinkaan tullut...

- Täällä sitä vaan ulkona hellustellaan! kailotti kuistin edestä Liinaharjun Matiaksen ääni. - Siellä alkaa pian taas Nikon viulu

pelata... Ei, mutta minä otankin parin pelin ajaks tämän Martan sulta Aukusti, niin pääset likistämään muittenkin kylän tyttöjen tissejä...

Martta kuuli Nikon aloittaneen tuvassa jenkan. Matias oli vähän humalassa, mutta kylän parhaita tanssijoita. Martta epäröi lähteä pojan mukaan, mutta kun Aukusti naurusuin kädellään viitoen kehotti menemään, niin Martta tarttui Matiaksen käteen ja he työntyivät tupaan jenkan rytmiin muiden parien sekaan.

Salmelan ja Rantalan lisäksi Viitalan kylän vauraita kantataloja olivat Liinaharju ja Suuruspää. Jokaisessa neljässä talossa oli piikoja ja renkejä, sekä taksvärkkiä tekeviä torppareita. Kytölääkin pidettiin kohtalaisen vauraana talona, vaikka talossa ei ollut ainuttakaan piikaa, renkiä, eikä torpparia. Työt tehtiin talon oman väen voimin. Tekijöitä löytyikin, sillä tuvan, keittiön ja kahden kamarin päärakennuksessa asui kolme veljestä perheeseen, yhteensä yksitoista aikuista. Lisäväkenä laajalla tuvan lattialla hyöri ja pyöri kolme lasta, joista nuorin vasta neljän vanha.

Kylän suurimman talon Salmelan isäntä oli Kytölän Martan hellustelukaverin Hirsmäen Aukustin setä. Martta oli tavannut Aukustin usein tämän vieraillessa sukulaistalossaan, joka oli vain muutaman kilometrin päässä Kytölästä, mutta ei ollut hiljaiseen ja juroon poikaan kiinnittänyt huomiotaan ennen Salmelan iltamia. Aukustin isä isännöi vaurasta Hirsmäen taloa, joka sijaitsi Salmelasta linnuntietä laskien vain puolen peninkulman päässä. Talot sijaitsivat kuitenkin pitkän ja kapean Ruotionjärven eri puolilla, joten vesireittejä ja maajalassa kulki matkaa kertyi päälle peninkulman. Järvi sijoitti talot myös eri kyliin: Hirsmäki kuului Kesälän kylään ja Salmela Viitalan kylään.

*****

Salmelan maihin kuuluvassa Härkälahden pohjukassa poltettiin perinteiseen tapaan juhannustulia. Lahdenpohjukasta kohoavalla mäellä oli aikoinaan sijainnut kyläkeinu ja Keinumäeksi paikkaa vieläkin kutsuttiin, vaikka keinu oli jo vuosia sitten lahonnut ja lopulta purettu pois. Viitalan nuorisoseurassa oli ollut puhetta uuden keinun rakentamisesta, mutta toistaiseksi se oli jäänyt.

Nuorisoseura oli järjestänyt rantaan vähän ohjelmaa ennen kokon sytyttämistä: pienen näytöskappaleen, lauluesityksen ja runonlausuntaa. Kokkotulen hiipuessä väki alkoi siirtyä rannasta kohti Salmelan latoa, siellä alkaisi pian tanssit. Sannikon Niko oli Salmelan rengin toimesta haettu kotoaan viuluineen ja tanssiväkeä latoon ei tarvinnut houkutella.

Martta oli kirjeellä kysynyt Aukustilta tulisiko tämä vierailemaan sukulaistalossaan ja juhannustulille Härkälähteen. Aukustin vastaus oli ollut myönteinen ja Martta jäänyt innokkaana odotamaan.

Tapaamisen aikana Martta odotti Aukustin puhuvan kihlojen ostamisesta, mutta kun mieheltä ei asiaan viittaavia puheita alkanut kuulua, otti Martta itse kihlauksen puheeksi:

- Koska kummankin vanhemmat on seurustelun hyväksynyt, nii eikö mejän pitäs käyvä ostamassa kihlat?

- Nii... no tuota.

- Mitä no tuota?

- Jos vähän myöhemmin kesällä.

- Miten nii myöhemmin? Ennen heinätekoa ehtii kaupunki-reissun hyvin tehdä.

- Kyllä se heinänteon jälkeen pitää jättää.

Martta oli asian pitkittämiseen tyytymätön, mutta ei halunnut ryhtyä enempää inttämään -- ehkä Hirsmäellä oli sitten sovittu niin.

Tanssien jälkeen he kävelivät valoisassa kesäyössä Ruotionjärven ja Viitajärven välisen kannaksen kautta muutaman kilometrin taipaleen Kytölään. Martan teki siinä kävellessä mieli puhua vielä kihlausasiasta, mutta jätti sen tekemättä, koska arveli Aukustin aittaansa kinuavan, ja voisi ottaa asian puheeksi sitten.

Oikein Martta arvasi. Aitan edessä Aukustin käsi alkoi hamuta Martan takapuolta: - Kai sinä aittaas päästä.

- Mitenkäs se kihlausasia?

- Heinänteon jälkeen... minähän jo sanon.

Martta työnsi miehen käden takapuolen päältä sivuun ja ehdotti: - Ens viikolla ne kihlat.

- Mikäs kiire tässä... kerkii ne myöhemmin... päästä nyt vaan aittaas.

Mies tarttui kiihkossaan Martan rinnoista, mutta Martta siirsi riuskalla otteella kädet sivuun. - Pääset aittaani, kun kihlat on ostettu.

- Olet sinä aika itsepäinen tyttö.

- Olen minä.

- Perkele.

- En kai sentään ihan perkele ole.

- No, en minä tarkottanu...

Martta olisi vielä kuitenkin halunnut halata Aukustia ennen eroamista, mutta kun tämä vain seisoa jurotti jäykkänä kuin portinpylväs, niin sanoikin: - Hyvää yötä.

Martta lonksautti aitan oven perässään kiinni jääden kuuntelemaan hengitystään pidättäen. Hetken perästä kuuluivat Aukustin rivakasti poistuvat askeleet pihassa. Sängylle käytyään Martta

jäi miettimään olisiko sittenkin pitänyt käsitellä miestä toisella tavalla.

Ennen nukahtamistaan Martta oli kuitenkin tehnyt itselleen selväksi, että oli toiminut juuri siten kuin kunniastaan ja siveellisydestään kiinni pitävän tytön tulikin toimia.

Juhannuksen jälkeen Kytölässä uteliaina kyseltiin Martalta joko kihlojen ostamisesta sovittiin ja Martta ilmoitti sen tapahtuvan heinäteon jälkeen.

Martta odotti kirjettä Aukustilta ja kun sellaista ei kuulunut, kirjoitti itse sinne päin, kertoen kaipaavansa miestä kovasti ja katuvansa ettei ollut juhannusyönä aittaansa päästänyt. Mainitsi vielä kirjeessään kapiokirstunsa alkavan olla jo täynnä, mutta ei kirjoittanut kihlojen ostosta mitään, sen kuitenkin kysyi, oliko Aukusti tulossa nuorisoseuran eloiltamiin.

Aukustilta tuli lyhyt kirje, jossa hän kertoili Hirsmäen heinäteon sujumisesta, mutta ei maininnut kihloista sanallakaan. Lupasi toki eloiltamiin tulla.

Nuorisoseuran eloiltamat pidettiin tällä kertaa Liinaharjun talossa. Martan päästyä puheisiin Aukustin kanssa, tämä ilmoitti heti, että kihlojen osto siirtyisi myöhemmälle syksyyn.

- Etkö sinä enää tykkää minusta?
- Toki minä sinusta tykkään...
- Oletko löytänyt jonkun toisen?
- En.

Martta yritti monin kysymyksin lypsää Aukustilta syytä kihlauksen epäröintiin, mutta ei miehenjörrikästä mitään selkeää selitystä irronnut. Toisteli vaan, ettei meillä mitään kiirettä sen asian kanssa, nuorilla ihmisillä.

Aukusti ei tällä kertaa Martan aittaansa pyrkinyt, vaan hyvästeli Salmelan tienristillä ja Martta jatkoi siitä yksin pimeässä elokuun yössä kotiinsa Kytölään.

Martta kirjoitti pian Aukustille ja tältä tuli lyhyt vastauskirje, jossa kertoili arkisia asioita talon töitten sujumisesta, mutta ei sanaakaan kihloista. Vähän myöhemmin Martta kirjoitti jälleen kirjeen jossa muistutti, että syksy oli jo pitkällä ja hän odotteli tietoa, koska Aukustin mielestä olisi sopiva aika sille kihlareisulle.

Siihen Aukustilta ei kuulunut vastausta ja Martta aavisti jotain olevan pahasti vialla.

*****

Elettiin lokakuuta. Martta valjasti Kytölän hevosen ja lähti kauppa-asioille Suuruspäähän. Eihän se mikään oikea kauppuoti ollut, vaan talon yhdessä kamarissa oli pieni varasto suolaa, sokeria, tupakkaa ja tulitikkuja, sekä kahvinpajuja ja teerouhetta. Ulkovarastossa oli lamppuöljyä, pikeä ja tervaa. Muita tavaroita piti tilata etukäteen, joita puodinpitäjä, talon isännän veli, sitten hankki jos onnistui saamaan. Viitalan kylän posti toimitettiin myös samaan Suuruspään kamariin.

Martta poimi samaan suuntaan menossa olevan Salmelan Emmin hevosesensa kyytiin. Emmi oli Salmelan isännän naimaton sisar ja päätyönään levitti kylällä uutisia talosta toiseen. Isäntä ei yhtään sellaisesta pitänyt, eikä varsinkaan siitä, kun sisar joskus juorusi kylällä Salmelan asioita. Isäntä olikin monesti uhkaillut

ajaa sisarensa pois Salmelasta, ellei talon omien asioiden levittäminen loppuisi. Luoja oli jättänyt Emmin järjenjuoksun vähän vajaaksi, joten ei isäntä uhkaustaan koskaan toteuttanut.

- Mulla on nyt sellasta tietoa sulle Martta, joka ei maha olla mieleistä.

- No anna tulla.

- Aukustia se koskee.

- Millä tavalla?

- Se Hirsmäen piika Hanna on tiineenä.

- Tiineenä?

- Ja se taitaa olla Aukustin tekoja.

Marttaa kylmäsi.

- Nii, nii se vaa on. Tiineenä on...

- Onko se nyt ihan varmaa tietoa?

- Kävin Hirsmäellä ja kun uteliaisuuttani kyselin missä talon toinen sisäpiika Hanna on, nii sanovat, että kotonaan Multalassa. Eikä ne muuta siitä sanoneetkaan, mutta souvatin itteni Kaitasen järven yli Multalaan ja omin silmin näin, että tiineenä Hanna on, vaikka yritti mahan pömpötystä vaatteilla peitellä ja tytön äiti Multalan Tiinaki sano, että nii on hullusti tytön asiat, että Hirsmäen Aukustin lasta kantaa...

Martta tiesi, että pian Hirsmäen piian tilasta tiedettäisiin myös Kytölässä ja niinpä hän jo samana päivänä paljasti asian äidilleen. Loviisa päivitteli: - Vai semmonen se Aukusti sitten olikin. No... älä tyttökulta kuitenkaan synkkämielisyysyteen vaivu, onhan noita miehiä...

- Samoja siitossonneja kaikki!

- Älä, älä hyvä tyttö noin halveksivasti puhu...

- Puhun minä! Ja huomenna kirjoitan sille piiannussijalle sel-lasen kirjeen, että tietää Kytölän Marttaa huijanneensa!

- Eihän se sinua huijannu, kun ei kihlojakaan vielä... Anna olla se kirjeen kirjottaminen!

Martta ei äitinsä kieltoa ottanut kuuleviin korviinsakaan, vaan laati Aukustille kirjeen, jossa haukkui miehen kaikilla sanoilla mitä vain keksi.

Viikon kuluttua tuli Aukustilta kirje, jossa kertoi olevansa tapahtuneesta pahoillaan ja selitteli, että miehen luonto on niin helposti sortuvaa laatua, varsinkin kun Hanna siinä talossa joka päivä veikisteli ja keikisteli hänelle ja sitä yhtä paikkaansa suorastaan tyrkytti. Aukusti arveli Martan olevan hänelle hyvin vihainen, mutta toivoi ettei tämä sentään kimppuun kävisi, kun tiellä kohdataan, vaan hyvät päivät toisillemme sanottaisiin...

Varsinaista sydänsurua Martta ei Aukustin vuoksi potenut, sellainen ei hänen luonteelleen sopinut, mutta katkeruutta ja kiukkua mieli oli kyllä täynnä. Hannaa kohtaan hän tunsu syvää vihaa. Martan kielenkäyttö muuttui tapauksen jälkeen täysin. Jopa Loviisan kuullen hän saattoi laukoa mielipiteitään Hirsmäen piista:

- Kyllä minä näin jo silloin helluntaina siellä Hirsmäen pihassa millanen ihminen se piika on. Persettään ketkutti siinä miesten silmien alla ja kehu Aukustia komeaksi! Ei ole piikojen puheita sellaset. Miehen mulkkua se himosi! Olis vaikka katajau vastalla kurittanu vitustaan pahimman kutkan...

- Älä hyvä tyttö tuollasia sanoja suustas päästä! Loviisa kauhistui. – Sinähän puhut kun juopuneet rääväsuoit ukot... Jumala sinua vielä rankasee noista sanoista.

Akselikin sattui samat sanat kuulemaan ja nuhteli Marttaa kahden kesken.

- Älä sentään äitis kuullen käytä tuollasia sanoja.

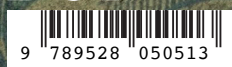
Romaanin tapahtumat sijoittuvat viime vuosisadan alkupuoliskolle (1909–1953), suomalaiseen maaseutukylään.

Parikymppinen Kytölän Marta rakastuu naapurikylän poikaan, erinomaiseen polkan tanssijaan ja ison talon tulevaan isäntään. Juuri kihlauksen kynnyksellä asiat sotkeutuvat täysin ja heilastelu loppuu. Marta nimeää seurustelun päättymiselle syyllisen ja katkeroituu, mikä saa kylän muut pojat pysyttelemään Martasta kaukana.

Kotitalo pilkotaan ja voimakastahtoinen Martta ottaa Kytölässä isännyyden ja emännyyden. Eetu-veljen taloon tuoma linesvaimokin joutuu alistumaan Martan määräysvaltaan. Martan pankkilainalla hankkimat ravihevokset ja yleismaailmallinen lama vievät Kytölän pakkohuutokauppaan ja asukkaat joutuvat omalle tilalleen vuokralaisiksi.

Martan tarinan rinnalla kulkee Mikon ja Helmin tarina. Martan rippikouluikäinen veljentytär Helmi rakastuu itseään huomattavasti vanhempaan Mikkoon. Mies on kylän kunnollisimpia, mutta Martta yrittää kaikella kekseliäisyydellään estää seurustelun, omista syistään. Lopulta kuitenkin ilmenee, että on olemassa Kytölän Marttaakin suurempi voima: rakkaus!

BoD

9 789528 050513